

Bożena Lesiak-Przybył

ORCID: 0000-0002-4771-6597

Archiwum Narodowe w Krakowie

Starodruki pochodzące z Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa w zasobie bibliotecznym Archiwum Narodowego w Krakowie. Wstępne rozpoznanie, analiza proveniencji*

Early printed books from the Krakow Town Archives of Former Records in the resources of the National Archives in Krakow. Initial investigation, provenance analysis

SŁOWA KLUCZOWE: starodruk, Hieronim Pinocci, księgozbiór, Pinocciana, Archiwum Narodowe w Krakowie

KEY WORDS: early printed book, Hieronim Pinocci, book collection, Pinocciana, National Archives in Krakow

ABSTRAKT: Zbiór starodruków przechowywany w Archiwum Narodowym w Krakowie nie doczekał się dotychczas opracowania. Artykuł jest próbą przybliżenia aktualnego stanu wiedzy o zawartości zbioru. Księgozbiór historyczny Archiwum, reprezentowany zarówno przez polonica, jak i starodruki obce o różnorodnej tematyce, liczy niewiele ponad 650 dzieł wydanych przed 1801 r. W tej liczbie 28 starodruków pochodzi z XVI w., 210 z XVII w. i 413 z XVIII w. Najstarszy – *Liber horarum canonicarum secundum veram rubricam sive notulam ecclesiae Cracoviensis* – został wydany w 1508 r. w oficynie wydawniczej Jana Hallera w Krakowie. Proweniencja kolekcji starodruków jest zróżnicowana – pochodzą z darów, przejęć z materiałami archiwalnymi oraz zakupów. Najliczniej reprezentowane są dary, wśród ofiarodawców wyróżnić trzeba: Ambrożego Grabowskiego, Józefa Serugę i Franciszka Biesiadeckiego oraz Józefa Muczковского, Karola Estreichera i innych.

---

* Jest to rozszerzony tekst referatu przedstawionego w dniu 29 listopada 2016 r. podczas konferencji naukowej „Księgozbiory historyczne w bibliotekach archiwów państwowych”, zorganizowanej przez Archiwum Państwowe w Szczecinie. Pragnę serdecznie podziękować Panu dr. hab. Januszowi Peździe, prof. UJ za udzielenie mi szeregu wskazówek i nieocenioną pomoc podczas przygotowywania wspomnianego tekstu.

Nieocenioną część księgozbioru (61 pozycji) stanowią druki pochodzące z biblioteki Hieronima Pinocciego (1612–1676), kupca, sekretarza królewskiego i dyplomaty, przejęte z archiwum miejskiego w końcu XIX w. Wiele dzieł, zwłaszcza dotyczących historii Krakowa, zostało też zakupionych ze środków Archiwum. Starodruki zgromadzone w bibliotece Archiwum Narodowego w Krakowie tworzą niezwykle cenny księgozbiór, który może też być źródłem informacji proweniencyjnych.

ABSTRACT: The collection of early printed books stored in the National Archives in Krakow has not been processed so far. This article aims to approximate the current state of knowledge regarding the contents of the collection. The historic book collection of the Archives, represented by both Polish and foreign printed books covering various subjects, numbers slightly over 650 works issued before 1801. Included in this number are 28 early printed books from the 16th century, 210 from the 17th century and 413 from the 18th century. The oldest one – *Liber horarum canonicarum secundum veram rubricam sive notulam ecclesiae Cracoviensis* – was issued in 1508 by the publishing house of Jan Haller in Krakow. The origins of the early printed books vary – they come from donations, acquisitions of archival materials as well as purchases. The greatest number come from donations, with the following donors worthy of special mention: Ambroży Grabowski, Józef Seruga and Franciszek Biesiadecki, as well as Józef Muczkowski, Karol Estreicher and others. An invaluable part of the collection (61 works) are the printed books from the library of Hieronim Pinocci (1612–1676), a merchant, royal secretary and diplomat, acquired from the town archives at the end of the 19th century. Many works, especially those concerning the history of Krakow, were also purchased using the funds of the Archives. The early printed books gathered in the library of the National Archives in Krakow create a particularly valuable collection, which may also be a source of information concerning provenance.

Zbiór starodruków¹ przechowywany w Archiwum Narodowym w Krakowie nie doczekał się dotychczas wyczerpującego opracowania, ani nawet wstępnego rozpoznania. Niniejszy artykuł jest próbą przybliżenia aktualnego stanu wiedzy o zawartości zbioru, ze zwróceniem uwagi na pochodzenie i różnorodność starodruków zgromadzonych w Archiwum Narodowym w Krakowie w okresie 140 lat jego istnienia.

---

¹ Za starodruki, zgodnie z rozróżnieniem zastosowanym przez Karola Estreichera, uznaje się publikacje drukowane wydane w latach 1501–1800, ale w przeprowadzonej kwerendzie uwzględniono też trzy druki wydane w 1801 r.

Archiwum Narodowe w Krakowie, poprzednio Archiwum Państwowe w Krakowie, wcześniej Wojewódzkie Archiwum Państwowe, w obecnym kształcie istnieje od 1952 r. Pierwotnie funkcjonowały w Krakowie dwa archiwa, tj. utworzone w 1878 r. Krajowe Archiwum Aktów Grodzkich i Ziemskich (od 1936 r. noszące nazwę Archiwum Państwowe) oraz powstałe w 1887 r. Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa, które 1 lutego 1952 r., na mocy dekretu Rady Ministrów o nowej organizacji służby archiwalnej, zostało włączone z całym zasobem do Archiwum Państwowego w Krakowie. W 2012 r. Archiwum otrzymało nazwę Archiwum Narodowe w Krakowie.

Krakowskie Archiwum należy do największych w Polsce. Gromadzi, przechowuje i udostępnia materiały archiwalne liczące blisko 26 km bieżących akt, tworzące 5 583 zespoły i zbiory. Chronologicznie obejmują one okres od XII aż po XXI w. Znajdują się wśród nich m.in. dokumenty królewskie, akta miejskie (m.in. Krakowa, Kazimierza i Kleparza), staropolskie księgi sądowe grodzkie i ziemskie, akta osób i rodzin (wśród których na uwagę zasługują akta historycznych rodów magnackich – Chodkiewiczów, Sanguszków, Potockich i Tarnowskich), materiały ikonograficzne i fotograficzne, mapy, widoki miast, pieczęcie, a także akta urzędów, instytucji i przedsiębiorstw.

Zarówno Archiwum Aktów Grodzkich i Ziemskich, jak i Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa utworzyły własne biblioteki podręczne, w których gromadzone były książki przydatne w ich działalności, przede wszystkim mające ułatwić opracowanie posiadanych materiałów archiwalnych, a poza tym – służyć pomocą osobom korzystającym z zasobu archiwum. Obok wydawnictw źródłowych i encyklopedycznych zbierano wydawnictwa i prace z zakresu historii ogólnej i historii ustroju Polski, nauk pomocniczych historii oraz rozmaite urzędowe publikacje tekstów prawnych austriackich i galicyjskich. Ponadto gromadzono monografie i opracowania dotyczące dziejów miast polskich. Do biblioteki Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa starano się nabywać wszystkie wydawnictwa związane z Krakowem i jego historią oraz ważniejsze druki i czasopisma wychodzące w Krakowie. Obecnie zbiory biblioteczne Archiwum Narodowego w Krakowie liczą ponad 50 000 tomów. W ich skład, obok księgozbioru głównej biblioteki, wchodzi również: Biblioteka Legionów i Naczelnego Komitetu Narodowego oraz Biblioteka „Solidarności”.

* * *

Księgozbiór historyczny zgromadzony w Archiwum Narodowym w Krakowie pochodzi w całości z zasobu (bibliotecznego) Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa². W opracowanym przez Stanisława Krzyżanowskiego³ i przyjętym przez Radę Miasta Krakowa 23 czerwca 1890 r. statucie tego Archiwum, w § 2 napisano, że należy „... w miarę środków nabywać takie [archiwalia], które do dawnej historii miasta się odnoszą, lub też sta-

---

² Archiwum Aktów Grodzkich i Ziemskich w Krakowie (od 1936 r. Archiwum Państwowe w Krakowie) też posiadało w swojej bibliotece starodruki. W 1949 r., po pozyskaniu pomieszczeń w Zamku Królewskim na Wawelu, zasób tego Archiwum został podzielony (a wraz z nim i zbiory biblioteczne). Na zamku zorganizowano Oddział akt staropolskich grodzkich i ziemskich, archiwów rodów i rodzin, kolekcji i zbiorów – tym sposobem obok 16 starodruków samoistnych znalazło się tam blisko 150 druków wszytych w księgi grodzkie i ziemskie (głównie konstytucje sejmowe, uniwersały poborowe itp.). Natomiast w pomieszczeniach budynku przy ul. Grodzkiej 52 pozostały akta administracji państwowej ogólnej i specjalnej, sądownictwa z XIX i XX w. – tam zidentyfikowano 104 starodruki z lat 1772–1800, wydane w większości w Wiedniu, kilka we Lwowie, Pradze, Berlinie (cztery), Tarnowie (jeden). Są to szematyzmy, zbiory przepisów (aktów prawnych z zakresu sądownictwa z terenu monarchii); kodeksy przepisów wydanych przez poszczególnych cesarzy (Józefa II, Leopolda II, Franciszka II); zbiór przepisów „Nauki tajemne” (dot. alchemii, magii, czarów, kabały); zbiory przepisów dla Galicji Wschodniej i in. Księgozbiór ten zapewne został przejęty z aktami Sądu Krajowego i Urzędu Hipotecznego, który miał siedzibę w tym samym gmachu kolegium pojezuickiego przy kościele św. Piotra i Pawła. Obecnie trwa przewożenie zasobu wszystkich oddziałów krakowskich do nowej siedziby Archiwum Narodowego w Krakowie przy ul. Rakowickiej 22E. Tam zbiory wszystkich bibliotek zostaną połączone.

³ Stanisław Krzyżanowski (1865–1917), historyk, archiwista, wydawca źródeł. W 1890 r. uzyskał habilitację. Jako pierwszy w 1891 r. prowadził wykłady z zakresu nauk pomocniczych historii na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1890 r. zastąpił Franciszka Piekosińskiego na stanowisku archiwariusza miasta Krakowa, a następnie od 1897 r. był dyrektorem Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa. Z energią i zaangażowaniem realizował podjęte zadanie przejścia do Archiwum akt kancelarii miasta Krakowa, ich uporządkowania i opracowania. Niewątpliwie był właściwym twórcą Archiwum. Był też jednym z założycieli Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa (1896), przez wiele lat mającego siedzibę w budynku Archiwum. Z jego inicjatywy rozpoczęto edycję serii Wydawnictwa Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa; szerzej zob. Zenon Piech, *Stanisław Krzyżanowski – badacz „rzeczy dyplomatycznej w Polsce” czy organizator nauki?*, [w:] *Katedra Historii Polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim – odniesienia, interpretacje, pamięć*, red. Krzysztof K. Daszyk, Tomasz Kargol, Kraków 2019, s. 145–202; Kamila Follprecht, „Nie dać ginąć szczątkom dawnych piśmienniczych pamiątek”. *Dyrektorzy Archiwum Państwowego w Krakowie XIX–XXI w.*, Kraków 2008, s. 61–66.

rać się o pozyskanie ich w depozyt...⁴, a w § 21 decydowano, że opłaty za wydane przez Archiwum odpisy i wypisy „tworzą fundusz, przeznaczony na nabywanie archiwaliów i biblioteki podręcznej”⁵. Jak wiadomo, niedługo po zorganizowaniu Archiwum jako instytucji stałej, za konieczne uznano również utworzenie biblioteki podręcznej i niezwłocznie przystąpiono do realizowania tej idei. Potwierdzają to publikowane corocznie od 1888 r. i przedkładane Radzie Miejskiej *Sprawozdania dyrektora*⁶ oraz założona w 1892 r. księga nabytków bibliotecznych.

O ile w 1888 i 1889 r. skoncentrowano się na wstępnym uporządkowaniu przejętych zbiorów archiwalnych (posortowaniu ich, roboczym skatalogowaniu), to już w przygotowanym przez S. Krzyżanowskiego sprawozdaniu za 1890 r. czytamy, że obok „naukowego uporządkowania Archiwum”⁷ również w bibliotece podręcznej nastąpiły zmiany, to znaczy wzbogaciła się o szereg prac, które zostały podarowane przez autorów (m.in. Władysława Łozińskiego, *Lwów starożytny*⁸; Józefa Wawel Louisa, *Przechadzka kronikarza po Rynku Krakowskim*, Kraków 1890; Artura Benisa, *Materyały do historii drukarstwa i księgarstwa w Polsce*, Kraków 1890). W kolejnych latach wydawnictw przybywało, ale jak zaznaczono w 1891 r.: „Szczerze środki nie pozwalają nabywać w większej ilości dawnych książek, do historii Krakowa się odnoszących, któreby przede wszystkim w archiwum aktów dawnych należało zgromadzić”⁹, dlatego w tym roku zakupiono tylko 13 pozycji z zakresu archiwistyki, historii drukarstwa, sfragistyki, historii miast i in. Większość pozyskanych wówczas pozycji biblioteka zawdzięczała licznym ofiarodawcom, zarówno instytucjom naukowym (Akademia Umiejętności, Uniwersytet Jagielloński, Muzeum XX. Czartoryskich, Bi-

---

⁴ *Statut archiwum aktów dawnych m. Krakowa, uchwalony na posiedzeniu pełnej Rady miejskiej w dniu 23. czerwca 1890*, Kraków [1890], s. 1.

⁵ *Ibidem*, s. 3.

⁶ *Sprawozdanie z czynności podjętych około uporządkowania archiwum aktów dawnych m. Krakowa w ciągu roku 1888 i pierwszej połowy 1889 r.*, Kraków [1891], sporządził 6 czerwca 1889 r. F. Piekosiński, następne sprawozdania, od 1890 r. przygotował S. Krzyżanowski.

⁷ *Sprawozdanie archiwariusza Dra Stanisława Krzyżanowskiego za rok 1890*, Kraków [1891], s. 5.

⁸ Zapewne było to *Złotnictwo lwowskie w dawnych wiekach 1384–1640*, wydane w serii *Lwów Starożytny. Kartki z Historii Sztuki i Obyczajów*, Lwów 1889.

⁹ *Sprawozdanie archiwariusza dr. Stanisława Krzyżanowskiego za rok 1891*, Kraków [1892], s. 3.

blioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich), jak i osobom prywatnym (Franciszek Piekosiński, Klemens Bąkowski) przekazującym wydawnictwa, czy to swojego autorstwa, czy też innych autorów, tematycznie odnoszące się przeważnie do dziejów Krakowa. Wiele z wymienionych instytucji zadeklarowało równocześnie regularne przekazywanie Archiwum wydawanych przez siebie pozycji.

Rok 1892 był dla biblioteki Archiwum niezwykle udany. Oprócz pozyskania sporej liczby książek, broszur i czasopism (m.in. ze spuścizny po Wilhelmie Gąsiorowskim (1825–1892), prac K. Bąkowskiego i in.), wśród darów znalazły się pierwsze dwa bardzo cenne starodruki. Cezary Haller¹⁰ podarował Stanisława Kożuchowskiego *Constytucye, Statuta Y Przywileie Koronne Y W. X. Lit. na Walnych Seymach Od Roku Panskiego 1550 aż do Roku 1726 ad ideam Herburta zebrane* (druk S. Kożuchowskiego, Mokrsko 1732). Była to kolejna już próba opracowania dorobku ustawodawczego dawnej Polski. W listopadzie Józef Muczowski¹¹ przekazał do Archiwum Bartłomieja Groickiego *Porządek sądów y spraw mieyskich prawa maydeburskiego w Koronie Polskiej w Krakowie drukowany Roku Pańskiego 1616. Teraz znowu z pozwoleniem Starszych przedrukowany w Przemyślu w Drukarni J.K.M. Kollegium Societatis Jesu Roku Pańskiego 1760*¹².

W sprawozdaniu za 1894 r. S. Krzyżanowski napisał, że biblioteka archiwalna znacznie powiększyła swój zasób, gdyż „Prezydent miasta¹³ polecił przenieść do archiwum przeważną część księgozbioru Magistratu, tj. kilkaset tomów i broszur”¹⁴. Wówczas też nabytki te rozdzielono na trzy kategorie: 1) wydawnictwa dotyczące Krakowa (te w pierwszej kolejności skatalogowano); 2) książki związane z Galicją i Polską; 3) publikacje odnoszące się do miast obcych, cenne dla porównania z miejscowymi sto-

---

¹⁰ Cezary Emil Haller de Hallenburg (1822–1915), właściciel Mianocic, działacz polityczny, powstaniec krakowski i styczniowy.

¹¹ Józef Muczowski (1795–1858), historyk, filolog i bibliotekarz, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek Towarzystwa Naukowego Krakowskiego.

¹² Bartłomiej Groicki (ok. 1534–1605), prawnik, poeta reformacyjny. W latach 1559–1563, 1573–1589 pisarz sądu wyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim. Propagator literatury prawniczej w języku polskim, autor wielu prac, które stały się podęcznikami prawa miejskiego. Przystosował do potrzeb polskiego sądownictwa prawo magdeburskie. Pierwsze wydanie *Porządku sądów y spraw mieyskich...* ukazało się w 1559 r.

¹³ Prezydentem Krakowa w latach 1893–1904 był Józef Friedlein (1831–1917).

¹⁴ *Sprawozdanie Archiwariusza dra Stanisława Krzyżanowskiego za rok 1894*, Kraków [1895], s. 3.

sunkami. Podobnie jak w poprzednich latach biblioteka Archiwum została obdarowana przez szereg instytucji oraz osoby prywatne (Stefan Muczkowski, Adam Kajzy, Franciszek Bartynowski, Stanisław Cercha¹⁵ i in.). W tym też roku, w drodze wymiany wydawnictw z Biblioteką XX. Czarторыskich, trafił do zbiorów bibliotecznych kolejny starodruk: trzytomowe dzieło Wacława Sierakowskiego *Rękodzieło Fabryki Sukienney które w Krakowie 1786 dla wielu pożytków i zatrudnienia ubogich pracą jest ustanowione przez WJX. Wacława hrabię Sierakowskiego proboszcza katedralnego krakowskiego, iako fabryki sukienney protektora, w trzech częściach zawarte pracą i kosztem Autora*, wydane w Krakowie w Drukarni Szkoły Głównej w 1797 r.¹⁶

Przez kolejne lata stopniowo powiększał się księgozbiór biblioteki, również o starodruki. Właściwie w każdym roku pozyskiwano wartościowe opracowania, czy to z darów, czy poprzez wymianę, czy też zakupy. Niewątpliwie wiele dzieł przejęto wraz z archiwaliai i przez następne lata systematycznie, w miarę porządkowania kolejnych zespołów, wydzielano, identyfikowano i włączano do zbiorów bibliotecznych.

W chwili obecnej w księgozbiórze historycznym Archiwum Narodowego w Krakowie zidentyfikowano niewiele ponad 650 dzieł wydanych przed 1801 r. W tej liczbie 28 starodruków pochodzi z XVI w., 210 z XVII w. i 413 z XVIII w. Trzeba jednak podkreślić, że są to liczby orientacyjne (ustalone w oparciu o księgę nabytków i księgę inwentarzową), gdyż całość

---

¹⁵ Stefan Muczkowski (1832–1896), prawnik, notariusz, wiceprezydent Krakowa, członek Towarzystwa Naukowego; Adam Kajzy (1857–1909), absolwent Politechniki we Lwowie, długoletni urzędnik Magistratu krakowskiego, aktywny w Towarzystwie Miłośników Historii i Zabytków Krakowa; Franciszek Bartynowski (1831–1904), prawnik, pochodził ze znanej krakowskiej rodziny numizmatyków, kolekcjoner, filantrop, wiceprezes Bractwa Miłosierdzia w Krakowie, zasłużony przy odnowie Plant i cmentarza Rakowickiego oraz przy porządkowaniu zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej (w latach 1886–1904 opracowywał klepsydry, afisze teatralne, zbiory muzyczne); Stanisław Cercha (1867–1919), historyk sztuki, malarz, studiował w Szkole Sztuk Pięknych. W latach 1900–1904 wydał *Pomniki Krakowa* – obejmujące 3 tomy z rysunkami nagrobków krakowskich, wykonanymi przez ojca Maksymiliana (1818–1907) i niego samego oraz z tekstem Feliksa Koperę (1871–1952).

¹⁶ Wacław Sierakowski h. Ogończyk (1741–1806), kanonik krakowski i sandomierski, filantrop, pisarz. W celu zatrudnienia ubogich założył na krakowskim Kazimierzu drukarnię płócien i magiel, a następnie na Stradomiu fabrykę sukienniczą (1786–1791). W *Rękodziele Fabryki Sukienney (...)*, dziele i dziś wysoko ocenianym, Sierakowski zawarł uzyskaną wiedzę na temat rzemiosła włókienniczego.

kolekcji wymaga jeszcze bardziej szczegółowego rozpoznania i ewentualnej weryfikacji. Zasadniczo stare druki nie zostały fizycznie wydzielone z biblioteki i nie tworzą oddzielnego zbioru. Część z nich nadal włączona jest w ciąg innych wydawnictw i poukładana zgodnie z nadaną sygnaturą biblioteczną.

Najstarszy posiadany starodruk *Liber horarum canonicarum secundum veram rubricam sive notulam ecclesiae Cracoviensis* został wydany w 1508 r. w oficynie wydawniczej Jana Hallera w Krakowie. Kolejne dwa, współprawne, niezwykle ważne dzieła, pochodzą z 1521 r. Są to: *Chronica Polonorum* Macieja Miechowity i traktat historyczny Josta Ludwika Decjusza *Contenta: De vetvstatibus Polonorum liber I. De Iagellonum familia liber II. De Sigismundi regis temporibus liber III*.

Przechowywane w Archiwum starodruki reprezentują zarówno polonica, czyli druki polskie i dzieła polskich autorów wydane za granicą oraz dzieła obce z Polską związane (ok. 370), jak i starodruki obce, wydane w oficynach europejskich – niemieckich (ok. 50), włoskich (ok. 35), wiedeńskich (ok. 30), niderlandzkich. Pośród dzieł, które ukazały się na terenie Polski, najliczniej reprezentowane są druki krakowskie (ok. 275). Dużą liczbę stanowią też starodruki wydane w Warszawie (blisko 60), kilka w Poznaniu, Lwowie, Wilnie¹⁷.

Kolekcja starodruków przechowywanych w Archiwum Narodowym jest interesującym przykładem różnorodności proveniencyjnej, zawiera bowiem: dary, przejęcia z materiałami archiwalnymi, zakupy oraz nabytki w drodze wymiany wydawnictw. Największa grupa proveniencyjna księgozbioru historycznego (314 dzieł) pochodzi z darów. Znaczące fragmenty kolekcji (ok. 210 woluminów) reprezentują dzieła przejęte wraz z materiałami archiwalnymi – czy to z archiwum miejskiego, czy też w kolejnych latach z Magistratu albo bezpośrednio od instytucji przekazujących do Archiwum swoje akta. Kolejną grupę proveniencyjną stanowią dzieła zakupione (76 publikacji). Wprawdzie Archiwum dysponowało niewielkimi środkami finansowymi, jednak od samego początku starano się w miarę możliwości kupować wartościowe i ciekawe wydawnictwa, zwłaszcza te, które byłyby przydatne podczas prac naukowych mogących „przyczynić się do należy-

---

¹⁷ Pewna liczba starodruków nie ma podanego miejsca wydania, co wymaga jeszcze dalszych studiów.

tego zbadania dawnej historii miasta Krakowa”¹⁸. Dwa druki pozyskano poprzez wymianę wydawnictw, a odnośnie do 50 starodruków nie udało się ustalić ich proveniencji.

Niewątpliwie unikatowy fragment księgozbioru krakowskiego Archiwum stanowią druki pochodzące z Biblioteki Hieronima Pinocciego. Przejęto je wraz z materiałami archiwalnymi z archiwum miejskiego¹⁹. W latach 1926 i 1927 starodruki rozpoznane jako pochodzące z biblioteki Pinoccich zostały wpisane do księgi inwentarzowej biblioteki i włączone do jej zasobu. Zidentyfikowano wówczas 59 starodruków. W trakcie dalszej kwerendy w zasobie biblioteki ustalono, że jeszcze dwa inne druki pochodzą z Pinocciany²⁰.

Hieronim Pinocci (1612–1676), włoski kupiec, sekretarz królewski, dyplomata i pisarz, przybył do Polski ok. 1638 r. i obracał się w środowisku dworskim Wazów²¹. W 1640 r. uzyskał prawo miejskie w Krakowie, wkrót-

---

¹⁸ Statut archiwum aktów dawnych miasta Krakowa, uchwalony na posiedzeniu pełnej Rady miejskiej w dniu 23. czerwca 1890, § 3, Kraków [1890], s. 1.

¹⁹ Archiwum to przejęto z archiwum miejskiego w stanie całkowicie nieuporządkowanym, mocno przemieszanym. Stopniowo zostało scalone i wstępnie uporządkowane, ale pozostawało w grupie tzw. rękopisów nieskatalogowanych. W 1919 r. Roman Grodecki (wówczas pracownik Archiwum) sporządził prowizoryczny spis wszystkich rękopisów, w którym ujęto także Archiwum Pinoccich (w tzw. Inwentarzu Tymczasowym: sygn. IT 357–414). W latach 30. zespół został ostatecznie uporządkowany przez Mieczysława Niwińskiego, który podzielił go na trzy części: akta publiczne, archiwum prywatne rodziny Pinoccich oraz dział rękopisów bibliotecznych. Obecnie zespół Archiwum rodziny Pinoccich (sygn. 29/650/1–57), obejmujący dokumenty z lat 1457–1793, liczy 57 jednostek i zawiera dwie serie: 1) Acta publica (29 jednostek) oraz 2) Archiwum prywatne (28 jednostek). W drugiej serii umieszczono też akta związane z biblioteką rodzinną (druki, rękopisy, inwentarze biblioteczne). Więcej o Archiwum Pinoccich (w tym szeroko o jego zawartości) zob. Stanisław Miczułski, *Archiwum Pinoccich*, „Archeion” 1957, R. 27, s. 119–141.

²⁰ Jeden z nich ma wpisany na karcie tytułowej charakterystyczny numerus currens. Natomiast drugi jest wprawdzie wymieniony w Inwentarzu z 1704 r., ale w księdze nabytków biblioteki Archiwum figuruje jako dar Franciszka Biesiadeckiego. Trzeba tu również wspomnieć, że zapewne podczas porządkowania zbioru, w jednej pozycji bibliotecznej, zatytułowanej w inwentarzu *Fragmenta variorum operum Bibliothecae Pinocciana*, zgromadzono fragmenty 20 różnych dzieł pochodzących z biblioteki Pinocciego (co w paru przypadkach potwierdza też wpisany na stronie tytułowej numerus currens).

²¹ Osobę Hieronima Pinocciego, po blisko dwustu latach zapomnienia, przypomniał Ambroży Grabowski, kolekcjoner, wydawca źródeł historycznych, miłośnik pamiątek narodowych. Grabowski zapewne jeszcze w archiwum miejskim korzystał z należącego niegdyś do H. Pinocciego rękopisu zatytułowanego *Acta publica Regni Poloniae* i to on stał

ce został wybrany rajcą, a w latach 1645 i 1649 pełnił funkcję burmistrza Krakowa. Jako sekretarz królewski brał udział w kilku poselstwach dyplomatycznych. Odznaczał się wysoką kulturą i szerokimi zainteresowaniami intelektualnymi. Był także bibliofilem, pozostawił imponujący księgozbiór, w którym znajdowały się książki o tematyce historycznej, religijnej, politycznej, prawniczej, moralnej i filozoficznej, poezje, dzieła z zakresu chemii, retoryki, astronomii, medycyny, matematyki i geometrii²². Po śmierci Pinocciego biblioteka i archiwum rodzinne zostały wspólną niepodzielną własnością synów, ale zarząd nad nimi sprawował najpierw najstarszy syn ks. Rafał Pinocci (zm. 1686), a następnie młodszy Mikołaj i to on w 1704 r. zlecił sporządzenie zachowanego, najpełniejszego inwentarza księgozbioru²³. W pierwszej połowie XVIII w. rodzina Pinoccich wygasła i odtąd dalsze losy archiwum prywatnego oraz księgozbioru są słabo znane. Najpewniej wkrótce po śmierci H. Pinocciego jego księgozbiór stopniowo zaczął ubożeć. Już syn ks. R. Pinocci, wbrew woli zmarłego ojca, ofiarował niektóre książki, co krytykował jego brat Mikołaj²⁴. Możliwe, że po śmierci Mikołaja (zm. ok. 1715) oraz najmłodszego z braci – Jana (zm. 1716) kolejne pokolenie spadkobierców podzieliło zbiory biblioteczne między siebie, a następnie wyprzedawało je bądź darowało²⁵. W nieznanych okolicznościach w XVIII w. część Pinocciany znalazła się w posiadaniu Jacka Augustyna Łopackiego (1690–1761), archiprezbitera kościoła Mariackiego i lekarza, który ofiarował ją wraz z dodanymi przez siebie zbiorami miastu. Wiele wskazuje na to, że sytuacja biblioteki i archiwum rodzinnego Pinoccich, w czasie kiedy były one przechowywane w krakowskim Archiwum Miejskim, nie przedstawiała się lepiej. To wtedy zapewne znaczna ich część ule-

---

się podstawą wydanych w Krakowie w 1845 r. w dwóch tomach *Ojczystych spominków*. O Pinoccim i jego aktywności bibliofilskiej szeroko pisała Karolina Targosz w pracy *Hieronim Pinocci. Studium z dziejów kultury naukowej w Polsce XVII w.*, Wrocław 1967.

²² Szerzej na temat zawartości biblioteki Pinocciego zob. K. Targosz, *Hieronim Pinocci...*, s. 86–101.

²³ W inwentarzu tym odnotowano, że biblioteka liczyła 1 874 pozycje książkowe i rękopiśmienne, ANK, Archiwum rodziny Pinoccich, sygn. 29/650/47 (sygn. dawna IT 404). Odpis inwentarza zob. K. Targosz, *Hieronim Pinocci...*, s. 121–222.

²⁴ K. Targosz, *Hieronim Pinocci...*, s. 83.

²⁵ Co sugeruje Agnieszka Franczyk-Cegła w artykule pt. *Pinocciana w zbiorach Działu Starych Druków Zakładu Narodowego im Ossolińskich*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2016, t. 10, s. 69.

gła rozproszeniu. Ambroży Grabowski, który często pracował w archiwum miejskim w „starym ratuszu”, nie wyrażał się zbyt pochlebnie ani o warunkach, w jakich przechowywano zgromadzone tam archiwalia, ani o dbałości o utrzymanie ich w stanie nienaruszonym, tak by nie były pustoszone i dekompletowane przez pozbawionych skrupułów kolekcjonerów, miłośników rękopisów i starodruków²⁶. Otwarciem opisuje bytność Józefa Maksymiliana Ossolińskiego w 1807 r. w archiwum miejskim, gdzie – wykorzystując łatwowierność Józafata Wiślickiego, ówczesnego zarządcy archiwum, miał nieograniczony dostęp do zbiorów, które przeglądał, a interesujące go dzieła wynosił. Grabowski zanotował:

Za każdą wizytą przynosił stamtąd hrabia porządne pliki papierów, wiązane w ścierki czy serwety, [...] Jednego roku naznosił tyle tych plik, że ja własnymi rękami zapakowałem sporą skrzynię nimi, którą mu do Wiednia furmanem odesłaliśmy. A były te pliki czy węzły pieczętowane; mimo to jednak raz dostrzegłem, że były w jednym węźle takim rękopisma w języku włoskim i bynajmniej nie wątpię, że to były rękopisma po Hieronimie Pinoccym²⁷.

W ten sposób szereg rękopisów i zapewne także książek z legatu Łopackiego uległo rozproszeniu po prywatnych zbiorach²⁸. W 1817 r. Senat Rządzący Wolnego Miasta Krakowa przekazał Bibliotece Jagiellońskiej bibliotekę Łopackiego, a wraz z nią część Pinocciany. Dzięki charakterystycznemu numerowi bibliotecznemu (*numerus currens*) oraz dzięki dewizom, które Pinocci miał zwyczaj wpisywać na *recto* lub *verso* kart tytułowych, na wyklejkach czy kartach przedtytułowych²⁹, zidentyfikowano tam ok. 360 starodruków jako należących niegdyś do H. Pinocciego.

---

²⁶ *Wspomnienia Ambrożego Grabowskiego*, wyd. Stanisław Estreicher, Kraków 1909, t. 1, s. XXVIII–XXX.

²⁷ *Ibidem*, t. 2, s. 93–94.

²⁸ I tak np. w poprzednich latach sygnalizowano odnalezienie w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich jednego starodruku z Pinocciany, Mieczysław Brahmer, *O bibliotece Pinocci*, [w:] *Studia nad książką poświęconie pamięci Kazimierza Piekarskiego*, Wrocław 1951, s. 265. Według najnowszych ustaleń jest to łącznie 20 tytułów w 19 woluminach (osiem z XVI w., dwanaście z XVII w.), z czego dziesięć dzieł pochodzi z daru fundacyjnego J. M. Ossolińskiego, pięć – księcia Henryka Lubomirskiego, trzy – to nabytki zakupione na aukcjach, jeden – dar Grzegorza Szymonowicza i jedno dzieło z nieznanego źródła, zob. A. Franczyk-Cegła, *Pinocciana w zbiorach...*, s. 60, 67 oraz spis druków s. 70–77.

²⁹ Również niektóre druki znajdujące się w Archiwum Narodowym w Krakowie opatrzone są takimi sentencjami. Np. na *verso* strony tytułowej druku Guicciardini Lodo-

W latach 80. XIX w. archiwum rodzinne Pinoccich, wraz z całym archiwum miasta Krakowa, zostało ostatecznie przekazane do Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa. W przejętym zbiorze znalazł się również fragment kolekcji biblioteczej Pinocciego, tj. dzieła z zakresu filozofii moralnej, religii, prawa, polityki, historii, ale również matematyki, astrologii i in. Zidentyfikowano dziesięć starodruków z XVI w., ale dominują druki z XVII w. z oficyn włoskich, niemieckich oraz niderlandzkich. Pochodzenie wielu z nich potwierdza ów charakterystyczny, wpisany na karcie tytułowej *numerus currens*, który egzemplarz musiał posiadać w dawnych, niezachowanych katalogach.

Wśród druków Pinocciany zachowanych w Archiwum znajduje się ważne dzieło Giovanniego Botero (1544–1617), *Le relazioni universali* (Wenecja 1612), a także dwie rozprawy bolońskiego profesora Geminiano Montanariusa (1633–1687), z których jedna dotyczy wyników jego obserwacji astronomicznych (*Cometes Bononiae observatus anno 1664 et 1665*, Bononiae 1665), druga natomiast eksperymentów fizycznych (*Pensieri fisico-matematici sopra alcune esperienze fatte in Bologna nell' Accademia Filosofica*, Bologna 1667)³⁰. Z bardzo obszernego w bibliotece Pinocciego działu „Libri spirituali” pochodzi najstarszy starodruk tej kolekcji w krakowskim Archiwum. Jest to dzieło Ambrosiusa Catharinusa (Lancelotta de Politi) (1483–1553), zagorzałego obrońcy katolicyzmu przed doktryną Marcina Lutra, zatytułowane *Excusatio disputationis contra Martinum ad universas ecclesias* (Florentiae 1521). Z biblioteki Pinoccich pochodzi również książka z zakresu mechaniki Polaka Stanisława Solskiego (1622–1701), jezuita, matematyka, architekta i poety. Prowadził w niej rozważania na nurtujący go temat zbudowania perpetuum mobile – *Machina exhibendo motui perpetuo artificiali idonea* (Cracoviae 1663)³¹.

---

vico, *Le ore di ricreazione*, Venezia 1630, napisana jest sentencja „Sustine et abstine”, a na karcie przedtytułowej dzieła Giovanniego del Bene, *Sermonio vero homelie devote...* znajduje się kilka myśli (m.in. „Memento mori et in eternum [!] non peccabis”, „Homo noli peccare, Deus videt” i in.).

³⁰ Zapewne był to dar od autora, gdyż rozprawa opatrzona jest jego dedykacją dla Pinocciego. Zob. też K. Targosz, *Hieronim Pinocci...*, s. 82, 103.

³¹ Druk został być może zakupiony przez synów Hieronima Pinocciego, zob. K. Targosz, *Hieronim Pinocci...*, s. 88. Na karcie tytułowej wpisany jest charakterystyczny *numerus currens*.

Z materiałami archiwalnymi trafiło do zbiorów także wiele innych nieoceny-
nionych starodruków. Wśród nich Joachima Cureusa (1532–1573), niemiec-
kiego lekarza, historyka, teologa, *Gentis Silesiae Annales Complectentes
Historiam De Orgine, Propagatione Et Migrationibus gentis...*, dzieło w
którym po raz pierwszy w opisach geograficznych Śląska dokonano rozróż-
nienia na „Silesia Inferior” i „Silesia Superior” (Wittenberga 1571)³². cieka-
wym drukiem jest też wydany w Kaliszu w 1793 r., napisany przez Ludwika
Perzynę (1742–1812), lekarza, bonifratra, *Lekarz dla włościan, czyli rada
dla pospólstwa w chorobach i dolegliwościach (...) każdemu naszego kraiu
mieszkańcowi do wiadomości potrzebna (...) w narodowym ięzyku napisana*.
Praca ta powstała, by służyć szerzeniu oświaty prozdrowotnej wśród niż-
szych warstw społecznych³³.

Nadzwyczaj cenne starodruki zawdzięcza Archiwum darczyńcom – jedni
ofiarowali po kilkadziesiąt woluminów, inni pojedyncze egzemplarze. Trzy
osoby szczególnie przyczyniły się do wzbogacenia kolekcji: Ambroży Gra-
bowski (84)³⁴, Józef Seruga (75) i Franciszek Biesiadecki (65)³⁵. Koniecznie
trzeba tu jednak również wymienić: Józefa Muczковского (26)³⁶, Karola

---

³² Szerzej o druku zob. Marta Kasprowska-Jarczyk, *Wokół Gentis Silesiae annales
Joachima Cureusa: z dziejów szesnastowiecznej historiografii śląskiej*, Katowice 2011.
W posiadanym przez Archiwum egzemplarzu brak karty tytułowej.

³³ O. L. Perzyna wydał kilka poradników medycznych, z których niewątpliwie najlep-
szym dziełem był właśnie *Lekarz dla włościan...* Poradnik ten obok pouczeń, jak radzić
sobie w ważniejszych chorobach, miał też na celu zwalczanie na wsi szkodliwych zabobo-
nów i przesądów, a także propagował trzeźwość. Szerzej o autorze i jego twórczości zob.
Alfons Schletz, *Perzyna Ludwik, krypt. B. L. P. Z. B. M. (1742–1812)*, [w:] PSB, t. 25,
Wrocław 1980, s. 644–646.

³⁴ A. Grabowski był darczyńcą również dla innych instytucji, m.in. Biblioteki Towa-
rzystwa Naukowego w Krakowie czy Biblioteki im. Ossolińskich we Lwowie. Dary dla
tej ostatniej poświadczają jego własnoręczne dedykacje. W tym miejscu pragnę wyrazić
serdeczne podziękowanie Pani Agnieszce Franczyk-Cegle, kierownikowi Działu Starych
Druków w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu za udzielone mi infor-
macje odnośnie do starodruków i rękopisów, niegdyś należących do A. Grabowskiego.

³⁵ F. Biesiadecki był hojnym ofiarodawcą także dla Muzeum Narodowego w Krakowie
(rękopisów, starych druków, numizmatów, ekslibrysów), dla Biblioteki Jagiellońskiej i in.
Zob. też Mieczysław Opałek, *Ze wspomnień bibliofila*, Wrocław 1960.

³⁶ W tym ważne dzieło Jakuba Przyłuskiego (ok. 1512–1554), *Leges sev Statvta ac
privilegia Regni Poloniae...*, Kraków 1553 (brak karty tytułowej) i wspomniany wyżej
B. Groickiego, *Porządek sądów y spraw mieyskich...*

Estreichera (20)³⁷, Kazimierza Kaczmarczyka (10)³⁸ i S. Krzyżanowskiego (7)³⁹.

Najliczniejsza grupa 84 starodruków pochodzi ze zbiorów A. Grabowskiego (1782–1868), krakowskiego księgarza, wydawcy, badacza przeszłości Krakowa, autora kilkunastu publikacji, m.in. sześciokrotnie wznawianego przewodnika *Kraków i jego okolice*⁴⁰. Znany był także jako zamiłowany kolekcjoner, w jego zbiorach znajdowały się księgi, rękopisy, dzieła sztuki (rzeźby, obrazy i ryciny), okazy przyrodnicze, numizmaty. Największą jego pasją było jednak zbieranie materiałów archiwalnych, zwłaszcza dotyczących dziejów Polski i przeszłości ukochanego Krakowa. Pozostawił zbiór ponad 160 tek, zawierających bardzo różnorodny i niezwykle ciekawy materiał: rękopisy, materiały ikonograficzne (drzeworyty, miedzioryty, rysunki, litografie), druki, oryginalne akta odnoszące się do dziejów polskich oraz obrazujące szeroko pojętą historię Krakowa na przestrzeni XVI–XIX w. Grabowski tak napisał o sobie:

Cieszy moją starość i późne dni moje uprzyjemnia to wspomnienie, że byłem pierwszy, który oko zastanowienia wstrzymałem nad starym Krakowem – pierwszy, który zajrzałem pomiędzy jego dawne pomniki, stare dzieje i zatliłem tę małą zapałkę, która cokolwiek oświetliła jego przeszłość...⁴¹

---

³⁷ M.in. drobny, ale interesujący druk – kazanie pogrzebowe Franciszka Wolskiego, *Supplement Funeralnego Apparatu dla Szwedzkiej Oppressiey nieproporcjonalnego. Przewielebnemu sławney pamięci Iego Mosci X. Szymonowi Starowolskiemu, Kanonikowi Katedralnemu Krakowskiemu, (...) W Katedralnym Kościele Krakowskim, Anno 1656. Die 6. Aprilis...*, Kraków 1658.

³⁸ K. Kaczmarczykowi Archiwum zawdzięcza m.in. jedno z dzieł Szymona Starowolskiego, *Vita et miracvla Serui Dei, Vincentii Kadlubkonis*, Kraków 1642 oraz parę numerów jednego z ważniejszych czasopism okresu Oświecenia, wydawanego przez jezuitę Piotra Świątkowskiego (1744–1793) w latach 1782–1792 w Warszawie „Pamiętnika Historyczno-Politycznego” (październik 1783, marzec, lipiec, sierpień, wrzesień 1784).

³⁹ S. Krzyżanowski podarował do zbiorów biblioteki ciekawy druk autorstwa lekarza Leopolda de Lafontaine (1756–1812) pt. *Opisanie skutków i używania ciepłych siarczystych i zimnych żelaznych kąpeli w Krzeszowicach* (Kraków 1789), będący pierwszym obszernym opisem zdrojowych właściwości miejscowych wód, jak i samej okolicy (z piękną ryciną przedstawiającą uzdrowisko).

⁴⁰ Pierwsze wydanie ukazało się w 1822 r. pod tytułem *Historyczny opis miasta Krakowa i jego okolic przez Amb. Grabowskiego (z rycinami) nakładem i drukiem Józefa Mateckiego*, kolejnych pięć (cztery za życia autora) pod zmienionym tytułem: *Kraków i jego okolice* (1830, 1836, 1844, 1866, 1900). O genezie podjęcia pracy nad wydawnictwem zob. *Wspomnienia Ambrożego Grabowskiego...*, t. 1, s. 42–47.

⁴¹ *Wspomnienia Ambrożego Grabowskiego...*, t. 1, s. 29.

W 1921 r. Lucjan Grabowski, profesor astronomii Politechniki we Lwowie, wnuk A. Grabowskiego, za namową S. Estreichera, ofiarował Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa większą część zbioru dziadka (123 teki)⁴², w skład którego wchodziły: druki, rękopisy, ryciny, notaty i in. (chronologicznie obejmujące okres od końca XVI w. po 1867 r.)⁴³. Postawił przy tym warunek zachowania kolekcji w niezmienionym stanie. Pozostałe materiały, nadal będące w rękach rodziny, z biegiem lat uległy stopniowemu rozproszeniu⁴⁴.

Dziesięć starodruków ze zbioru A. Grabowskiego obejmuje XVII w., a pozostałych 74 pochodzi z XVIII w. Zgodnie z zainteresowaniami kolekcjonera są to głównie cracoviana, ale jest też kilka wydawnictw lwowskich i warszawskich. Cennym drukiem z jego kolekcji (czego Grabowski miał świadomość, gdyż własnoręcznie to podkreślił)⁴⁵ jest Jana Dominika Jaśkiewicza (1749–1809), chemika, geologa, profesora w Szkole Głów-

---

⁴² Zgodnie z tym, co K. Estreicher napisał, Stanisław Estreicher niedługo po wydaniu *Wspomnień...* większość spuścizny A. Grabowskiego złożył w Archiwum Aktów Dawnych (być może w charakterze depozytu) „i w ten sposób ocalił znaczną ilość tek Grabowskiego od zatury w przeddzień I wojny światowej”. Zob. Karol Estreicher, *Dzieło Ambrożego Grabowskiego*, „Rocznik Krakowski” 1970, t. 40, s. 22.

⁴³ ANK, Archiwum Państwowe w Krakowie, sygn. 29/819/143, s. 199–207 (L. dz. 71/1921). Zob. też „Dziennik Rozporządzeń dla Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa” 1921, nr 12, s. 147. W zachowanej „Umowie darowizny” z dnia 31 sierpnia 1921 r. starodruki nie są wymienione, ale prawdopodobnie trafiły do Archiwum wraz z innymi materiałami wówczas darowanymi. O A. Grabowskim i jego zbiorze zob. Wacław Kollak, *Zbiór ikonograficzny w tekach Ambrożego Grabowskiego*, „Archeion” 1966, R. 44, s. 145–175.

⁴⁴ Szerzej o losach zbiorów A. Grabowskiego zob. K. Estreicher, *Dzieło Ambrożego Grabowskiego...*, s. 34–35. Część zbiorów podczas II wojny światowej trafiła do Ossolineum we Lwowie, a następnie w 1945 r. razem ze zbiorami tej instytucji została przewieziona do Wrocławia (m.in. wg spisu S. Estreichera teki nr 1, 30 czy 153 – obecnie rękopisy o sygn.: 12156/III, 12155/II, 12150/I). Część rękopisów znajduje się także w Bibliotece Jagiellońskiej, jedna z tek jest przechowywana w Gabinecie Rycin PAU w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie (wg spisu S. Estreichera teka nr 141: Zbiór ikonograficzny. Dawne obrazy w kościołach krakowskich, kopiował Bogumił Gąsiorowski) oraz jedna – w Bibliotece Książąt Czartoryskich (sygn. BCzart. rkps 3000).

⁴⁵ A. Grabowski dopisał u dołu: „Pismo [!] to choć niedawne, a jednak jest rzadkie”. Miał on rozległą wiedzę bibliograficzną zdobytą podczas długich lat pracy w księgarni i w antykwaracie. Utrzymywał też zażyłe stosunki z Jerzym Samuelem Bandtkem po jego przybyciu do Krakowa i objęciu dyrekcji Biblioteki Jagiellońskiej i zapewne niejednokrotnie korzystał z jego rozległej wiedzy.

nej Koronnej, *Dysertacya na publiczney sessyi Szkoły Głównej Koronnej w przytomności Najjaśniejszego Pana czytana przez Jana Jaskiewicza Doktora Nadwornego J.K.MCi, Akademii Królewskiej Nauk w Paryżu Korespondenta, Historii Naturalney i Chemii w Szkole Głównej Koronnej Professora. W Krakowie Dnia 25. Czerwca 1787. Roku*. Interesujący jest tu również drobny druk zaliczany do wczesnej twórczości Jana Pawła Woronicza (1757–1829), duchownego i poety, *Sielanka Bolechowice*, w której chwali sielskość podkrakowskiej wsi Bolechowice i pobliskich Karniowic, Brzezia, Zabierzowa⁴⁶.

Kolejny darczyńca to Józef Seruga (1886–1940), doktor historii, archiwista, bibliotekarz. Studiował pod kierunkiem Jana Ptaśnika i S. Krzyżanowskiego. W 1912 r. ukończył studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Od lutego 1912 r. do lipca 1914 r. był zatrudniony w Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa, gdzie m.in. pomagał w opracowaniu *Katalogu Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa*, t. 2: *Rękopisy* (Kraków 1915). W 1914 r. został zmobilizowany do armii austro-węgierskiej. W latach 1916–1918 był referentem do spraw archiwalnych oraz konserwatorem zabytków archiwalnych i bibliotecznych przy Generalnym Gubernatorstwie Wojennym w Lublinie. Interesował się historią książki polskiej w epoce renesansu. Po wybuchu II wojny światowej, po agresji ZSRR na Polskę, aresztowany przez Rosjan, był przetrzymywany w obozie w Kozielsku. Wiosną 1940 r. został zabrany do Katynia i rozstrzelany.

W latach 1909–1910 i 1912 J. Seruga przekazał do Archiwum wiele wydawnictw, w tym również 75 cennych starodruków (jeden z XVI w., 24 z XVII w.). Jemu również Archiwum zawdzięcza wiele cracovianów – są to panegiryki, kazania, mowy pogrzebowe i inne druki religijne. Interesujące jest mało znane dziełko Wespazjana Kochowskiego (1633–1700), poety polskiego baroku i historyka, *Hypomnema reginarvm Poloniae a suscepto fidei lumine continua serie regnantivm...*, stanowiące zbiór elegii na cześć królowych polskich od Dąbrowki do Eleonory, żony króla Michała Korybuta, wydane w Krakowie w 1672 r. (w drukarni prowadzonej przez dziedziców zmarłego w 1653 r. Krzysztofa Schedla). Z druków szczególnie rzadkich należy tu wymienić: przekład na łacinę dokonany przez Tomasza Tretera (1547–

---

⁴⁶ Jest to pierwsze wydanie sielanki (b.m.w., 1784). Należy do druków rzadkich, zapewne jest identyczne z egzemplarzem znajdującym się w Bibliotece Śląskiej w Katowicach; szerzej o *Sielance Bolechowice* zob. Jacek Kolbuszewski, *Tatry u Jana Pawła Woronicza*, „Góry – Literatura – Kultura” 2012, nr 6, s. 177–182.

1610), być może na zamówienie „Sierotki”, *Ierosolymitana peregrinatio Illvstrissimi Principis Nicolai Christophori Radzivili...*, wydany w 1614 r. w Antwerpii w znakomitej Officinie Platiniana (brak karty tytułowej). Ułożony w cykl czterech listów napisanych z drogi, jest zapisem z przebytej przez Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotkę” podróży po Ziemi Świętej i dolinie Nilu w latach 1582–1584⁴⁷. Wartościowe jest też wydawnictwo *Opera posthuma, historica, historo-politica, variique discursus, epistolae, et aliquot orationes...*, opublikowane w 1643 r. w Antwerpii (u Johanna Meursiusa) przez grono przyjaciół zmarłego biskupa płockiego Stanisława Łubieńskiego (1574–1640). Zawiera ono zarówno jego dzieła wcześniej ogłoszone drukiem, jak i wydane po raz pierwszy z rękopisu, wśród których najważniejsza jest rozprawa *De motu civili in Polonia libri IV*. Korzystając z własnych wspomnień, ale również sporej liczby dokumentów, wprowadzając niekiedy stroniczo, lecz zawsze jasno, przedstawia w niej osoby działające w rokoszu Zebrzydowskiego, dostarczając wielu cennych wiadomości⁴⁸.

Następnych 65 starodruków, a wśród nich wspomniany już wyżej, najstarszy w krakowskim księgozbiorniku, wydany w 1508 r. w oficynie Jana Hallera, *Liber horarum canonicarum...*, Archiwum zawdzięcza Franciszkowi Biesiadeckiemu (1869–1940), zapalonemu bibliofilowi, kolekcjonerowi i mecenasowi ruchu bibliofilskiego w Polsce. Po studiach prawniczych na Uniwersytecie Lwowskim osiadł on w majątku w Rohatynie i zajął się prowadzeniem wzorcowego gospodarstwa. Był twórcą i prezesem Towarzystwa Miłośników Książki we Lwowie⁴⁹ i Związku Numizmatyków Lwowskich (1925). Był też członkiem Towarzystwa Numizmatycznego w Krakowie oraz Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego z Kapitułą Orderu Białego Kraka w Krakowie, a także członkiem i współtwórcą Towarzystwa Miłośników Książki w Krakowie. Posiadał wielką i cenną bibliotekę, złożoną w Danilczu, Lwowie i Rohatynie. Opublikował kilkanaście artykułów dotyczących

---

⁴⁷ Zob. też Ewelina Klaudia Jarosz, *Peregrynacja do Ziemi Świętej i Egiptu Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki” jako komunikat*, „Mishellanea” 2009, nr 5 (9), s. 36–44.

⁴⁸ Władysław Czapliński, *Łubieński Stanisław h. Pomian (1573–1640)*, [w:] PSB, t. 18, Wrocław 1973, s. 498–501. Posiadany przez Archiwum egzemplarz *Opera posthuma...* jest niepełny (s. 107–400) i uszkodzony, ale całkowicie czytelny.

⁴⁹ Towarzystwo Miłośników Książki we Lwowie zostało powołane do życia 14 marca 1925 r., jego pierwszym prezesem został Jan Kasproicz, a po jego śmierci kolejno: Franciszek Biesiadecki, Stanisław Łempicki i Rudolf Kotula. Zob. M. Opałek, *Ze wspomnień...*, s. 30 i nast.

dziejów polskiej książki i ekslibrisu. Za zasługi dla bibliofilstwa w 1930 r. został uhonorowany Orderem Białego Kruka, a w 1931 r. Towarzystwo Miłośników Książki w Krakowie wybiło na jego cześć złoty medal (wg projektu rzeźbiarza Piotra Wojtowicza).

F. Biesiadecki przekazywał Archiwum starodruki pięciokrotnie: w 1923 r. – 23 druki, w 1925 – 25, w 1926 – trzy, w 1931 – dziesięć i w 1938 r. – cztery. Siedem z ofiarowanych przez niego starodruków pochodzi z XVI w., 41 wydano w XVII w. i 17 w XVIII w. Trzeba podkreślić, że stanowią one niezwykle wartościową część krakowskiej kolekcji. Wśród nich znajdują się cenne traktaty polityczne, druki religijne, poradniki i poezje. Niemal wszystkie pochodzą z krakowskich oficyn wydawniczych. Nie sposób wymienić tu każdy z osobna.

Znaczącymi drukami są: napisany przez Reinharda Lorichiusa (1510–1564) poradnik pedagogiczny *Księgi o wychowaniu y o czwinczeniu każdego przełożonego, nie tylko panu ale y poddanemu każdemu ku czytaniu barzo pożyteczne*, wydany w Krakowie w 1558 r. (w drukarni dziedziców Marka Szarffenbergera), w przekładzie Stanisława Koszutskiego (zm. 1559) oraz pierwsze anonimowe wydanie (Kraków⁵⁰ 1650) dzieła *Satyry albo przestrogi do naprawy rządu y obyczajów w Polszcze należące na pięć xiąg rozdzielone*, napisane przez Krzysztofa Opalińskiego (1609–1655). Krytykował w nim postępujące zepsucie i proponował przeprowadzenie reform społecznych i gospodarczych (m.in. zniesienie pańszczyzny, wzmocnienie mieszczaństwa, popieranie rozwoju miast, organizowanie oświaty ludowej). Ważnym cracovianum jest też *Marcina Kromera biskupa warmińskiego O sprawach, dzieiach y wszystkich innszych potocznościach koronnych polskich ksiąg XXX*, przetłumaczone z łaciny na język polski przez Marcina Błażewskiego (ok. 1570–ok. 1628) i wydane w Krakowie w drukarni Mikołaja Loba w 1611 r.⁵¹

Kolejną grupę proveniencyjną stanowią dzieła zakupione (76 publikacji). Jak już wspomniano, Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa, mimo ograniczonych środków finansowych, starało się pozyskiwać istotne

---

⁵⁰ Brak miejsca wydania druku. Na stronie tytułowej odręcznie dopisano: „przez Opalińskiego Krzysztofa / Wojewod. Poznańskiego” i poniżej „w Krakowie”.

⁵¹ Jest to pierwsze wydanie polskiego przekładu słynnego dzieła Marcina Kromera (1512–1589), biskupa warmińskiego, humanisty, historyka i sekretarza królewskiego, *De origine et rebus gestis Polonorum*, Bazylea 1555 – kroniki napisanej po łacinie, przeznaczonej dla czytelników zagranicznych historii Polski i cieszącej się wielką popularnością.

i interesujące wydawnictwa, zwłaszcza dotyczące historii miasta Krakowa, ale także dzieła z zakresu szeroko pojętej historii Polski, historii miast, nauk pomocniczych historii. Zaopatrywano się w antykwariatach krakowskich: Władysława Miłkowskiego, Mojżesza Manna Taffeta i Fabiana Himmelblaua oraz we Lwowie u Leiba Igla⁵², w Warszawie u Hieronima Wildera czy u Rudolfa Hönischa w Lipsku. Kupowano również od osób prywatnych. Wybór pozycji nie był przypadkowy – wszystkie stanowią dzieła znakomite i poszukiwane.

Pierwsze odnotowane nabytki starodruków pochodzą z lat 1899–1900 (jeden z 1899 r., trzy z roku następnego), a wśród nich wymienić warto: nieocenione dzieło historiograficzne Samuela Pufendorfa (1632–1694) *De rebus a Carolo Gustavo Sveciae rege gestis...*, wydane w Norymbdze w 1696 r., ilustrowane pięknymi miedziorytami⁵³ oraz wydaną w 1668 r. w krakowskiej oficynie Krzysztofa Schedla pracę Stanisława Szczygielskiego (1616–1687) *Tinecia sev historia monasterii Tinencensis Ordinis S. Benedicti primariae inter Polonica caenobia venerationis*.

W Krakowie, mieście lokowanym na prawie magdeburskim, ważnym źródłem wiedzy o jego funkcjonowaniu były wszelkie opracowania dotyczące prawa miejskiego. Nie dziwi więc zakupienie do biblioteki Archiwum prac odnoszących się do prawa magdeburskiego, m.in.: trzyczęściowego dzieła Mikołaja Jaskiera (zm. 1539), pisarza miejskiego krakowskiego, obejmującego trzy części: *Iuris Provincialis quod Speculum Saxonum vulgo nuncupatur libri tres...*, następnie *Iuris Municipalis Maideburgensis Liber vulgo Weichbild nuncupatus...* oraz indeks do obydwu: *Promptuarium Iuris Provincialis Saxonici quod Speculum Saxonum vocatur...*⁵⁴ czy pracy Pawła Szczerbica (1552–1609) zatytułowanej *Artykwył securitatis przy Boku Je.K.M. Naywyższych Sądów Marszałkowskich. Przy tym Specvlym Saxonvm Abo Prawo Saskie i Maydebvrskie...*, wydanej w Warszawie w 1646 r. (zakupionej u Mojżesza Taffeta).

---

⁵² O Iglach, rodzinie antykwariuszy lwowskich, zob. Mieczysław Opałek, *Stotrzydzieści [!] lat wśród książek. Lwowscy antykwarze Iglowie 1795–1928*, Lwów 1928.

⁵³ W 1900 r. na wszystkie nabytki do biblioteki wydano 371 koron, z czego za wspomniany starodruk zapłacono 50 koron.

⁵⁴ Dzieło to, stanowiące nowy przekład z języka niemieckiego na łacinę dwóch zwodów prawa zwyczajowego, zostało wydane w 1535 r. w drukarni Hieronima Wietora. Po zatwierdzeniu przez króla Zygmunta I Starego stało się oficjalnym źródłem prawa obowiązującego w sądownictwie miejskim i wiejskim w Polsce.

Nabyte zostały także inne ważne starodruki: wspomniana wyżej *Kronika Polska* Miechowity i traktat Decjusza (u księgarza Fabiana Himmelblau); dzieło Macieja Dominika Dogiela zatytułowane *Limites Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae ex Originalibus et Exemplis Authenticis Descripti et in Lucem editi Anno 1758*⁵⁵ (Wilno, Drukarnia Pijarów, [1758]) oraz historia Polski napisana przez Andream Cellarium, *Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lituaniae. Omniumque regionum juri Polonico Subjectorum. Novissima descriptio...*, wydana w Amsterdamie w 1659 r. w małym formacie dla podróżujących, ozdobiona miedziorytowym frontispisem i 20 rozkładanymi widokami miast polskich. Uważana jest za jeden z najlepszych opisów Polski w XVII w. (zakup u Wildera). Wśród opracowań dziejów innych miast trzeba tu wymienić monografię historyczną autorstwa Reinholda Curicke (1610–1667), gdańszczanina, pt. *Der Stadt Dantzick historische Beschreibung im J. 1645*, pisaną w latach 1638–1642⁵⁶.

Tematyka starych druków zgromadzonych w Archiwum Narodowym w Krakowie jest bardzo różnorodna, obejmuje właściwie wszystkie rodzaje wydawnictw: traktaty historyczne, druki religijne, herbarze⁵⁷, kalendarze⁵⁸, druki dewocyjne (mowy pogrzebowe), druki prawne, konstytucje sejmowe, czasopisma, druki medyczne⁵⁹, druki wojskowe, słowniki. Zasadniczo są to wydawnictwa samoistne, ale jest też kilka druków współprawnych (tzw. klocków).

Starodruki zgromadzone w bibliotece Archiwum Narodowego w Krakowie tworzą niezwykle cenny księgozbiór, w którym znajduje się wiele

---

⁵⁵ Maciej Dominik Dogiel (1715–1760), pijar, historyk prawa, wydawca. Autor pierwszego kodeksu dyplomatycznego Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, również zakupionego do zbiorów Archiwum.

⁵⁶ Praca została wydana drukiem z inicjatywy Geoga Reinholda Curicke, syna autora, w Amsterdamie w 1688 r. Zawiera plan miasta i szereg jego widoków wykonanych przez budowniczego miejskiego Piotra Willera.

⁵⁷ M.in. Bartłomiej Paprocki (ok. 1543–ok. 1614), *Gniazdo Cnoty, Zkąd Herby Rycerstwa sławnego Krolestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego...*, Kraków 1578.

⁵⁸ Wśród licznej grupy kalendarzy jednym ze starszych jest redagowany przez Michała Józefa Rembeckiego *Kalendarz polski y ruski, w którym Święta Roczne y Biegi Niebieskie (...) położone y opisane na Rok Pański 1727*, wydrukowany w krakowskiej Drukarni Akademickiej.

⁵⁹ Np. Joannes Zwelfer, *Animadversiones In Pharmacopeiam Augustanam Et Annexam Ejus Mantissam...*, Norymberga 1657.

doborowych pozycji z zakresu prawa, historii, teologii, geografii, poradnictwa i literatury pięknej. Mają szczególne znaczenie dla badacza kultury polskiego i obcego piśmiennictwa tamtych czasów. Kolekcja ta może ponadto być źródłem ciekawych informacji proweniencyjnych. Wiele w niej dzieł unikatowych, zwłaszcza fragmenty biblioteki Pinocciego – bogatego patrycjusza i sekretarza królewskiego – mogą zainteresować badaczy księgozbiorów. Obliguje to nas do podjęcia dalszych badań prowadzących do bardziej szczegółowego rozpoznania kolekcji.

BIBLIOGRAFIA

Stare druki

(Podano stare druki cytowane w tekście, pochodzące ze zbiorów Archiwum Narodowego w Krakowie)

Ambrosius Catharinus (Lancelott de Politi): *Excusatio disputationis contra Martinum ad universas ecclesias, Florentiae, per Haeredes Philippi Iuntae, Anno Domini M.D.XXI.*, sygn. Bibl. 10071.

Bene Giovanni del: *Sermoni ovvero homelie devote (...) Venetia, Al segno della Speranza, M.C.LXVI*, sygn. Bibl. 10073.

Botero Giovanni: *Delle relationi vniversali di Giovanni Botero Benese (...) In Venetia, Apresso Alessandro Vecchi, MDCXII*, sygn. Bibl. 10077.

Cellarius Andreas: *Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lituaniae. Omniumque regionum juri Polonico Subjectorum. Novissima descriptio, Vrbium potissimarum icons elegantissimas (...). Amstelodami: Apud Aegidium Janssonium Valckenier; Anno 1659*, sygn. Bibl. 7232.

Cureus Joachim: *Gentis Silesiae annals: Complectentes Historiam De Origine, Propagatione Et Migrationibvs gentis (...), Witebergae M.D.LXXI: excvdebat Iohannes Crato [Krafft Johann Druk.]*, sygn. Bibl. 9127.

Curicke Reinhold: *Der Stadt Dantzick historische Beschreibung (...) Im Jahr Christi 1645. (...), Amsterdam und Dantzig: Verlegt durch Johan und Fillis Janssons von Waesberge Buchhändlern. 1688*, sygn. Bibl. 6710.

Dogiel Maciej Dominik: *Limites Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae: ex Originalibus Et Exemplis Authenticis Descripti et in Lucem Editi Anno 1758, Vilnae: In Typographia Regia & Reipublicae Collegii Vilmensis Scholarum Piarum*, sygn. Bibl. 7236.

Groicki Bartłomiej: *Porządek sądów y spraw mieyskich prawa maydeburskiego w Koronie Polskiej w Krakowie drukowany Roku Pańskiego 1616. Teraz znowu z pozwoleniem Starszych przedrukowany w Przemyślu w Drukarni J.K.M. Kollegium Societatis Jesu Roku Pańskiego 1760*, sygn. Bibl. 8275.

Guicciardini Lodovico: *Le ore di recreazione (...), In Venetia, M.DCXXX. Apresso Ghirardo Imberti*, sygn. Bibl. 10079.

- Jaskier Mikołaj: *Iuris Provincialis quod Speculum Saxonum vulgo nuncupatur libri tres...*, *Iuris Municipalis Maideburgensis Liber vulgo Weichbild nuncupatus...* [oraz indeks do dwu powyższych:] *Promptuarium Iuris Provincialis Saxonici quod Speculum Saxonum vocatur (...)*, In *Regia Poloniae Cracovia Hieronymus Vietor excudebat (...)*, Anno. *M.D.XXXV*, sygn. Bibl. 8961.
- Jaśkiewicz Jan Dominik: *Dyssertacya na publiczney sessyi Szkoły Głównej Koronney w przytomności Najjaśniejszego Pana czytana przez Jana Jaskiewicza Doktora Nadwornego J.K.MCi, Akademii Królewskiej Nauk w Paryżu Korespondenta, Historiyi Naturalney i Chemii w Szkole Głównej Koronney Professora. W Krakowie Dnia 25. Czerwca 1787. Roku*, sygn. Bibl. 4355.
- Kochowski Wespazjan: *Hypomnema reginarvm Poloniae a suscepto fidei lumine continua serie regnantivm (...)*, *Cracoviae, Apud Haered: Christophori Schedel (...)*, [1672], sygn. Bibl. 8664.
- Kożuchowski Stanisław: *Constytucye, Statuta Y Przywileie Koronne Y W. X. Lit. na Walnych Seymach Od Roku Panskiego 1550 aż do Roku 1726 ad ideam Herburtu zebrane, (...)*, *W Drukarni Dziedzicznej Wsi moiey, Mokrzku [Mokrsko]. A.D. 1732*, sygn. Bibl. 8947.
- Kromer Marcin: *Marcina Kromera biskupa warmińskiego O sprawach, dzieiach y wszystkich innszych potocznościach Koronnych Polskich: ksiąg XXX przez Marcina Błazowskiego z Błazowa: Wyrażnie na Polski język przetłumaczone (...)*, w Krakowie: w Drukarni Mikołaja Loba, Roku Pańskiego. 1611, sygn. Bibl. 9936.
- Lafontaine [Franciszek] Leopold de: *Opisanie Skutków y używania ciepłych siarczystych y zimnych żelaznych Komieli w Krzeszowicach (...)*, w Krakowie 1789. *Kosztym y Drukiem Ignacego Grobla*, sygn. Bibl. 6280.
- Liber horaru[m] canonicarum s[e]cund[u]m vera[m] rubrica[m] siue notulam ecclesiae Cracouiensis*, [Kraków: ex officina (...) Johannis Haller (...), 1508], sygn. Bibl. 12304 (brak kart pierwszej i tytułowej).
- Lorichius Reinhard: *Księgi o wychowaniu y o czwiczaniu każdego przelożonego, nie tylko panu ale y poddanemu każdemu ku czytaniu barzo pożyteczne: teraz nowo z łacińskiego języka na polski przelożone. W Krakowie: V dziedziczów Marka Szarffenbergera. Roku 1558* [tłum. Stanisław Koszutski], sygn. Bibl. 9933.
- Lubiński Stanisław: *Stanislai Lvbienski episcopi Plocensis, Opera posthvma, historica, historo-politica, variique discvrsvs, epistolae, et aliqvot orationes (...)*, *Antverpiae, Apud Ioannem Mevrsvm, M.DC.XLIII*, sygn. Bibl. 8942.
- Maciej z Miechowa: *Chronica Polonorv[m], Impressum Craccoui[a]e per Hieronymu[m] Vietore[m] (...)* Anno d[omi]ni. *M.D.XXI*. [współoprawne z:] Decjusz Jost Ludwik: *Contenta: De vetvstatibus Polonorvm liber I; De Iagellonvm familia liber II; De Sigismvndi regis temporibus liber III. [Impressum Craccoui[a]e opera atq[ue] industria Hieronymi Vietoris (...)* Anno *M.D.XXI*.(...)], sygn. Bibl. 8902.
- Montanarius Geminianus: *Cometes Bononiae observatvs Anno 1664 et 1665. Astronomico physica dissertatio (...)*, *Bononiae M.DC.LXV. Typis Io. Baptistae Ferronij*, sygn. Bibl. 10097.
- Montanarius Geminianus: *Pensieri fisico-matematici Sopra alcune esperienze fatte in Bologna nell'Accademia Filosofica eretta (...)*, In *Bologna, per li Manolessi, M.DC.LXVII*, sygn. Bibl. 10101.

- [Opaliński Krzysztof]: *Satyry albo przestrogi do Naprawy Rządu y Obyczajów w Polsce należące Na pięć Xiąg rozdzielone*, b.m.w.: Roku Panskiego M.DC L., sygn. Bibl. 9846.
- Paprocki Bartłomiej: *Gniazdo Cnoty, Zkąd Herby Rycerstwa sławnego Krolestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego (...) początek swoy maią (...). W Krakowie / z Drukarniey Andrzeia Piotrkowczyka / Roku 1578*, sygn. Bibl. 15568.
- Perzyna Ludwik: *Lekarz dla włościan, czyli rada dla pospółstwa, W chorobach i dolegliwościach (...) każdemu naszego Kraiu Mieszkańcowi do wiadomości potrzebna (...) w Narodowym Języku napisana. w Kaliszu: w Drukarni J.O. (...) Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego, R. 1793*, sygn. Bibl. 9240.
- Przyłuski Jakub: *Leges sev Statvta ac privilegia Regni Poloniae omnia (...) ab Iacobo Prlvsvio (...) collecta, digesta et conciliata...*, [Kraków, 1551–1553], sygn. Bibl. 10918 (brak karty tytułowej).
- Pufendorf Samuel: *Samuelis liberi baronis de Pufendorf De rebus a Carolo Gustavo Sveciae rege gestis commentariorum libri septem, elegantissimis tabulis aeneis exornati cum triplici indice. Norimbergae Sumptibus Christophori Riegelii. Literi Knorzianus, Anno M.DC.XCVI.*, sygn. Bibl. 8625.
- Radziwiłł Mikołaj Krzysztof Sierotka: *Ierosolymitana peregrinatio Illvstrissimi Principis Nicolai Christophori Radzivilii dvcis Olicae et Niesvisii palatini Vilnensis militis Ierosolymitani etc. Primum a Thoma Tretero custode Varmiensi ex Polonico sermone in Latium translata (...), Antverpiae: Ex officina Plantiniana Apud Viduam et Filios Ioannis Moreti, M.DC.XIV*, sygn. Bibl. 8965 (brak karty tytułowej).
- Rembecki Michał Józef [Red.]: *Kalendarz polski y ruski, w którym Święta Roczne y Biegi Niebieskie (...) położone y opisane na Rok Pański 1727. W Krakowie: w Drukarni Akademickiej, [1727]*, sygn. Bibl. 5674.
- Sierakowski Wacław: *Rękodzieło Fabryki Sukienny Które w Krakowie 1786. Dla Wielu Pożytków i Zatrudnienia Ubogich Pracą Jest Ustanowione przez WJX. Wacława hrabię Sierakowskiego proboszcza katedralnego krakowskiego, iako fabryki sukienny protektora, w trzech częściach zawarte pracą i kosztem Autora. W Krakowie 1797 w Drukarni Szkoły Główney*, sygn. Bibl. 463.
- Solski Stanisław: *Machina Exhibendo Motvi Perpetvo Artificiali Idonea: Mathematicis ad examinandum et perficiendum proposita (...) Anno Salutis M.DC LXIII, Cracoviae: In Officina Viduae et Haeredum Francisci Cesarij*, sygn. Bibl. 8917.
- Starowolski Szymon: *Vita et miracvla Serui Dei, Vincentii Kadlvbkonis (...), Cracoviae, In Officina Christophori Schedelij, Anno Domini 1642*, sygn. Bibl. 4032.
- Szczerbic Paweł: *Artykvlv securitatis przy Boku Je.K.M. Naywyższych Sądów Marszałkowskich. Przy tym Specvlvm Saxonvm Abo Prawo Saskie i Maydebvrskie. Do tego przydano Prawo Prvskie Abo Chelminskie (...), w Warszawie w Drukarni Piotra Elerta (...) Roku Pańskiego 1646*, sygn. Bibl. 8962.
- Szczygielski Stanisław: *Tinecia sev historia monasterii Tinecensis Ordinis S. Benedicti Primariae inter Polonica Caenobia venerationis (...), Crac; Ex Offic; Schedeliana (...) A. 1668*, sygn. Bibl. 6938.

- Świtkowski Piotr [Red.]: „Pamiętnik Polityczny i Historyczny (...)”. Warszawa: (październik 1783, marzec, lipiec, sierpień, wrzesień 1784), sygn. Bibl. 9032.
- Wolski Franciszek: *Sypplement Fvneralnego Apparatu Dla Szwedzkiej Oppressiey nieproporcjonalnego. Przewielebnemu sławney pamięci Iego Mosci X. Szymonowi Starowolskiemu, Kanonikowi Kathedralnemu Krakowskiemu, (...) Pogrzebionemu W Kathedralnym Kościele Krakowskim, Anno 1656. Die 6. Aprilis (...). w Krakowie v Wdowy y Dziedziców Fransisska Cezarego (...) Roku Pańskiego 1658*, sygn. Bibl. 3995.
- [Woronicz Jan Paweł]: *Sielanka Bolechowice*, b.m.w., 1784, sygn. Bibl. 4265.
- Zwelfer Joannes: *Animadversiones in Pharmacopeiam Augustanam et Annexam ejus mantissam, sive Pharmacopoeia Augustana reformata (...). Noribergae, Prostant apud Wolfgangum Jun. & Joh. Andream Endteros. Anno M.DC.LVII.*, sygn. Bibl. 10257.

Druki urzędowe

- „Dziennik Rozporządzeń dla Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa” 1921, nr 12.
- Sprawozdanie archiwariusza Dra Stanisława Krzyżanowskiego za rok 1890*. Kraków: Nakładem Gminy m.[iasta] Krakowa, [1891].
- Sprawozdanie archiwariusza dr. Stanisława Krzyżanowskiego za rok 1891*. Kraków: Nakładem Gminy miasta Krakowa, [1892].
- Sprawozdanie Archiwariusza dra Stanisława Krzyżanowskiego za rok 1894*. Kraków: Nakładem Gminy miasta Krakowa, [1895].
- Sprawozdanie z czynności podjętych około uporządkowania archiwum aktów dawnych m. Krakowa w ciągu roku 1888 i pierwszej połowy 1889 r.* Kraków: Nakładem Gminy m.[iasta] Krakowa, [1891].
- Statut archiwum aktów dawnych m. Krakowa, uchwalony na posiedzeniu pełnej Rady miejskiej w dniu 23. czerwca 1890*. Kraków: Nakładem Gminy miasta Krakowa, [1890].

Opracowania

- Brahmer Mieczysław: *O bibliotece Pinoccich*. W: *Studia nad książką: poświęcone pamięci Kazimierza Piekarskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1951, s. 252–265.
- Czapliński Władysław: *Lubieński Stanisław h. Pomian (1573–1640)*. W: *PSB*, t. 18. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1973, s. 498–501.
- Estreicher Karol: *Dzieło Ambrożego Grabowskiego*. „Rocznik Krakowski” 1970, t. 40, s. 7–42.
- Follprecht Kamila: *„Nie dać ginąć szczątkom dawnych piśmienniczych pamiątek”*. *Dyrektorzy Archiwum Państwowego w Krakowie XIX–XXI w.* Kraków: Archiwum Państwowe w Krakowie, 2008.
- Franczyk-Cegła Agnieszka: *Pinocciana w zbiorach Działu Starych Druków Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2016, t. 10, s. 59–78.
- Grabowski Ambroży: *Historyczny opis miasta Krakowa i jego okolic przez Amb. Grabowskiego (z rycinami) nakładem i drukiem Józefa Mateckiego*. Kraków 1822 i kolejne wydania pod tytułem: *Kraków i jego okolice* (1830, 1836, 1844, 1866, 1900).

- Grabowski Ambroży: *Ojczyste spominki w pismach do dziejów dawnej Polski, diarysze, relacye, pamiętniki itp. służyć mogące do objaśnienia dziejów krajowych tudzież listy historyczne do panowania królów Jana Kazimierza i Michała Korybuta (...)*. Kraków: nakł. Józefa Cypcera, 1845.
- Jarosz Ewelina Klaudia: *Peregrynacja do Ziemi Świętej i Egiptu Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki” jako komunikat*, „Mishellanea” 2009, nr 5 (9), s. 36–44.
- Kasprowska-Jarczyk Marta: *Wokół Gentis Silesiae annales Joachima Cureusa: z dziejów szesnastowiecznej historiografii śląskiej*. Katowice: Biblioteka Śląska, 2011.
- Kolak Waław: *Zbiór ikonograficzny w tekach Ambrożego Grabowskiego*. „Archeion” 1966, R. 44, s. 145–175.
- Kolbuszewski Jacek: *Tatry u Jana Pawła Woronicza*. „Góry – Literatura – Kultura” 2012, nr 6, s. 177–182.
- Łoziński Władysław: *Złotnictwo lwowskie w dawnych wiekach 1384–1640*. Lwów: Gubrynowicz i Schmidt, 1889.
- Miczulski Stanisław: *Archiwum Pinoccich*. „Archeion” 1957, R. 27, s. 119–141.
- Opalek Mieczysław: *Stotrydzieści [!] lat wśród księzek. Lwowscy antykwarze Iglowie 1795–1928*. Lwów: nakładem Towarzystwa Miłośników Książki we Lwowie, 1928.
- Opalek Mieczysław: *Ze wspomnień bibliofila*. Wrocław: Ossolineum, 1960.
- Piech Zenon: *Stanisław Krzyżanowski – badacz „rzeczy dyplomatycznej w Polsce” czy organizator nauki? W: Katedra Historii Polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim – odniesienia, interpretacje, pamięć*. Red. Krzysztof K. Daszyk, Tomasz Kargol. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, 2019, s. 145–202.
- Schletz Alfons: *Perzyna Ludwik, krypt. B. L. P. Z. B. M. (1742–1812)*. W: PSB, t. 25, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1980, s. 644–646.
- Targosz Karolina: *Hieronim Pinocci. Studium z dziejów kultury naukowej w Polsce XVII w.* Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1967.
- Wspomnienia Ambrożego Grabowskiego: z ilustracjami*. T. 1–2. Wyd. Stanisław Estreicher. Kraków: nakładem Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, 1909.

AUTOR: Bożena Lesiak-Przybył – starszy kustosz, Archiwum Narodowe w Krakowie; zainteresowania badawcze: dzieje i ikonografia Krakowa w XIX i XX w., edytorstwo źródeł, biografistyka, popularyzacja zbiorów i muzealnictwo; e-mail: blesiak@ank.gov.pl

AUTHOR: Bożena Lesiak-Przybył – senior curator, National Archives in Krakow; research interests: history and iconography of Krakow in the 19th and 20th centuries, source editing, biographies, popularisation of collections and museology; e-mail: blesiak@ank.gov.pl